

SOCIO-EMOCIONALNI RAZVOJ DAROVITIH UČENIKA: IMPLIKACIJE ZA VASPITNO-OBRAZOVNU PRAKSU

Rezime: Većina istraživanja karakteristika darovitih učenika usmerena su na kognitivnu sferu, a znatno manje pažnje posvećuje se njihovim socijalnim i emocionalnim potrebama. Iako se socio-emocionalni razvoj darovitih ne razlikuje mnogo od socio-emocionalnog razvoja ostalih učenika, postoje izvesne specifičnosti zbog kojih je neophodno posvetiti dodatnu pažnju ovom pitanju. Cilj ovog rada jeste da pruži naučno potkrepljenje za navedenu tvrdnju, te da ukaže na to da učenici izuzetnih sposobnosti imaju određene socio-emocionalne specifičnosti iz kojih proističu i potrebe za posebnim pristupom u vaspitno-obrazovnom procesu. Te potrebe, po pravilu, ostaju nezadovoljene kada škola ne preduzima naročite mere za podsticanje darovitih učenika, što neretko rezultira njihovim akademskim podbacivanjem, ali i mnogim drugim problemima. Mogući nesklad između kognitivnog i socio-emocionalnog razvoja darovitih može postati uzrok teškoća u njihovom funkcionisanju. S tim u vezi, pravovremeno osveščivanje i prepoznavanje različitih razvojnih potreba, te pružanje adekvatne pomoći darovitim učenicima u prevladavanju socio-emocionalnih teškoća, glavni su preduslovi ostvarivanja njihovih punih potencijala.

Ključne reči: darovitost, socio-emocionalni razvoj, vaspitno-obrazovne potrebe.

Uvod

Darovitost, kao pojava, važna je i za pojedinca i za društvo. U razvoju društva, veliku ulogu imaju najdarovitiji članovi društva, koji predstavljaju najznačajniji razvojni resurs. U skladu sa tim, nameće se potreba da se oni za takvu ulogu pripreme tokom školovanja. Tokom školovanja daroviti učenici nailaze na brojne izazove i teškoće koji mogu da ometaju njihov optimalni razvoj. Ovaj rad ima za cilj da ukaže na izazove sa kojima se susreću daroviti, ali i na važnost daljeg proučavanja fenomena darovitosti u današnjim uslovima. Glavna pažnja usmerena je na socio-emocionalne specifičnosti koje zahtevaju poseban pristup u vaspitno-obrazovnom procesu.

Socio-emocionalni razvoj i karakteristike darovitih

Deca sa izuzetnim sposobnostima mogu imati dodatne afektivne potrebe koje proizilaze iz njihove povećane sposobnosti da razmišljaju izvan svog uzrasta, jedinstvenih interesovanja, karakteristika ličnosti i sukoba koji se razlikuju od onih koje su prisutne kod njihovih vršnjaka (Roedell, 1986). Potencijalno darovita deca postaju nesigurna zbog nerealnih očekivanja okoline (Silverman, 1987). Psihološki istraživači su otkrili da se ova deca suočavaju sa psihološkim i socio-emocionalnim problemima, uprkos visokom nivou kognitivnih sposobnosti (Aliza, & Hamidah, 2009; Bailey, 2007; Robinson, 2006).

Autor Silverman (1987) je naveo socio-emocionalne probleme sa kojima se daroviti učenici suočavaju, a neki od njih su: odbijanje obavljanja rutinskih zadataka koji se ponavljaju, kritikovanje drugih koji se ne prilagođavaju, nedostatak empatije, teško prihvatanje kritike, pokušaj da se sakrije talenat kako bi se prilagodili prijateljima, neposlušnost. Pored navedenih studija, studija autora Najharta i saradnika (Neihart et al., 2002) otkrila je da daroviti učenici

¹ tamaradragojevic27@gmail.com

² milenaletic@ff.uns.ac.rs

doživljavaju socio-emocionalne probleme kao što su: frustracija, razdražljivost, anksioznost, društveni pritisak, nedostatak motivacije, nizak nivo samopouzdanja, socijalno odbacivanje, niska emocionalna svest, strah od neuspeha, perfekcionizam, zastoji u društvenom prihvatanju i nedostatak izdržljivosti. Stoga, roditelji i nastavnici koji razumeju društvene i emocionalne probleme darovite dece trebalo bi da obezbede okruženje koje prihvata i razvija socijalne veštine, a koje im može pomoći da se nose sa teškim iskustvima.

Postojanje psiholoških ili socio-emocionalnih problema kod darovitih učenika nastaje usled neusaglašenosti između njihovog mentalnog i hronološkog uzrasta. Daroviti učenici imaju visoke kognitivne sposobnosti, ali nemaju recipročan nivo emocionalnog, socijalnog i duhovnog razvoja (Skupljak, 2019). Razvoj potencijala može da zavisi od vanintelektualnih činilaca (pola, obrazovanja roditelja, uzrasta darovitih). Natprosečne sposobnosti jesu važan elemenat darovitosti, jer obezbeđuju kvalitetnije bavljenje određenim aktivnostima, ali nisu dovoljne da bi se darovitost iskazala u izuzetnim postignućima (Letić, 2015). Autorka Skupljak (2019) navela je da i dalje postoji jaz u razumevanju socijalnog, emocionalnog i psihološkog prilagođavanja darovitih učenika. Takođe, važno je naglasiti da su socio-emocionalne potrebe darovitih učenika u velikoj meri iste kao i kod ostalih učenika.

Darovitost učenika u pozitivnoj je korelaciji sa prekomernom osetljivošću. Dakle, učenici koji su daroviti, osetljiviji su i njihova osetljivost se može reflektovati na pet područja: psihomotorno, intelektualno, imaginativno, emocionalno i senzitivno područje (Skupljak, 2019). Važno je napomenuti da psihosocijalne teškoće, koje se javljaju u populaciji darovite dece, imaju potpuno iste uzroke kao i u populaciji nedarovitih. S obzirom na to da su darovita deca emocionalno senzibilnija, nivo stresa koji oni doživljavaju može povećati njihovu emocionalnu nestabilnost (Cvetković- Lay, 2002).

Izazovi sa kojima se susreću daroviti učenici

Darovita deca mogu biti intelektualno darovita, ali nesposobna za učenje. Znatan broj istraživanja pokazao je da se najčešće ovde radi o deci koja imaju problema sa čulom sluha, obradom informacija, čulom vida, teškoće u koncentraciji, probleme disleksije. Ukoliko se ne otkriju na vreme, ova deca mogu da imaju ozbiljna zaostajanja i probleme u učenju. Problem je u tome što se prednost njihovog ubrzanog intelektualnog, moralnog i emocionalnog razvoja okreće protiv njih, ukoliko žive u sredini koja nema razumevanja (Stojaković, 2000).

Daroviti učenici, prema mišljenju istog autora, često pate i zbog toga što su perfekcionista. Kada se susretnu sa osećanjima strepnje i neodlučnosti zbog postavljenih ciljeva, treba im pomoći da shvate da se to dešava kada nastoje savladati prepreke. Daroviti učenici će se i dalje boriti za svoje ciljeve, samo kada osećaju da imaju podršku roditelja i nastavnika, odnosno, da oni imaju poverenja u njihove sposobnosti, ideje i planove (Stojaković, 1988). Daroviti su u stanju da idu i preko granica svojih mogućnosti da bi postigli nešto što je za njih važno. Zadatak i uloga nastavnika i roditelja nije u tome da zaštite decu od neuspeha i teškoća, već da im pomognu da bolje upoznaju sebe, kako da postavljaju svoje ciljeve i standarde kojima teže.

Zaključak

Na osnovu prethodnih analiza može se zaključiti da je socio-emocionalni razvoj darovitih veoma značajan i da ovo područje ne bi trebalo da bude zapostavljeno. Zadatak svih aktera vaspitno-obrazovnog procesa je da omoguće optimalne uslove za kontinuirani razvoj potencijala darovitih pojedinaca, a to se može ostvariti primenom adekvatnih podsticajnih mera. Predmet proučavanja ranijih istraživanja na temu darovitosti najčešće su bili problemi definisanja darovitosti, instrumenti za identifikaciju, načini obezbeđivanja adekvatnog obrazovanja, zatim kasnije i osobnosti ličnosti i okruženja koji utiču na njihov razvoj, dok novija istraživanja imaju i

nove uglove posmatranja ovog fenomena. Sve češće se istražuje moralno vaspitanje darovitih, njihov socio-emocionalni razvoj, ali i potrebe i izazovi darovitih učenika.

Literatura:

- Bailey, C. L. (2007). Social and emotional needs of gifted students: What school counselors need to know to most effectively serve this diverse student population. In: *Association for Counselor Education and Supervision Conference* (pp. 11-14).
- Cvetković-Lay, J. (2002). *Darovito je, što ću sa sobom? Priručnik za obitelj, vrtić i školu*. Zagreb: Alinea.
- Letić, M. (2015). Značaj moralnih i liderskih svojstava za ostvarenje darovitosti. Neobjavljena doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Neihart, M., Reis, S. M., Robinson, N. M., & Moon, S. M. (2002). *The social and emotional development of gifted children: What Do We Know?* Washington: Prufrock Press.
- Razak, A. Z. A., Zainun, A., Asmuje, N. F., & Sallehan, S. M. (2017). A study between perfectionism and thinking style among gifted and talented muslim students in Malaysia. *International Journal of Islamic Studies*, 6(2), 13–22.
- Robinson, N. M. (2006). *Counseling Issues for gifted students: More Issues? Special Issues?* Gifted Education Communicator (California Association for the Gifted). Washington: University of Washington.
- Roedell, W. C. (1986). Socio-emotional vulnerabilities of young gifted children. *Journal of Children in Contemporary Society*, 18(3–4), 17–29.
- Silverman, L. K. (1987). Applying knowledge about social development to the counselling process with gifted adolescence. In T.M. Buescher (Ed.). *Understanding Gifted and Talented Adolescents* (pp. 40–44). Evanston, IL: Center for Talented Development.
- Skupljak, S. (2019). Socio-emocionalne osobitosti darovitih i moguće poteškoće. *Varaždinski učitelj*, 2(2), 1–11.
- Stojaković, P. (1998). Neki emocionalni problemi u razvoju darovite dece. *Nastava i vaspitanje*, 47(3), 462–473.
- Stojaković, P. (2000). *Darovitost i kreativnost*. Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Republike Srpske.

Tamara N. Dragojevic, master pedagogue
Milena M. Letić Lungulov, PhD, assistant professor
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy

SOCIO-EMOTIONAL DEVELOPMENT OF GIFTED STUDENTS: IMPLICATIONS FOR EDUCATIONAL PRACTICE

Summary: Most research on the characteristics of gifted students is focused on the cognitive sphere, and much less attention is paid to their social and emotional needs. Although the socio-emotional development of the gifted does not differ much from the socio-emotional development of other students, there are certain specifics that require additional attention to this issue. The aim of this paper is to provide scientific support for this statement, and to point out that students of exceptional abilities have certain socio-emotional specifics from which arise the need for a special approach in the educational process. As a rule, these needs remain unmet when the school does not take special measures to encourage gifted students, which often results in their academic failure, but also in many other problems. The possible discrepancy between the cognitive and socio-emotional development of the gifted can become a cause of difficulties in their functioning. In this regard, timely awareness and recognition of various development needs, and providing adequate assistance to gifted students in overcoming socio-emotional difficulties, are the main prerequisites for realizing their full potential.

Key words: giftedness, socio-emotional development, educational needs.